

МИКОЛА ФЕДОРОВ

засновник філософії космізму

Микола Федорович Федоров (нар. 9 червня 1829 року) походив зі знатної родини князя *Павла Івановича Гагаріна* — був його позашлюбним сином від полоненої черкески (одержавши прізвище Федоров від хрещеного батька). Після закінчення Тамбовської гімназії у 1849 році та трирічного навчання в Рішельєвському ліцеї в Одесі майже 15 років пропрацював учителем історії та географії в провінційних повітах Росії, де більше двох років не затримувався, — не сходився характером з місцевим начальством.

Лауреат Ленінської премії *Марієтта Шагінян* у своїй статті "Людина і час" розповідала, як Федоров, приймаючи замовлення від одного залізничного інженера на наукову літературу, видавав часом зовсім не те, що цей читач просив; зате потім завжди чомусь виявлялося, що саме ці книжки йому якраз і найпотрібніші. А ще М. Шагінян назвала Федорова найбільш ерудованою людиною свого часу.

Але, власне, аж ніяк не це було головною відмінною рисою Федорова. Основним у його житті була проповідь "спільної справи" — глобального проекту воскресіння предків, тобто всіх людей, які коли-небудь жили на Землі.

Причому, якщо навіть і зараз ці слова звучать для декого доволі-таки дико, то в доінформаційну епоху вони взагалі виглядали цілковитою нісенітницею. Втім, так усі, по суті, їх тоді й сприймали (за винятком хіба що *Толстого*, *Достоевського* та *Соловйова*).

М. Федоров з однаковою часткою здорової

товідчуття індивіда, який почувається повноправним членом екіпажу космічного корабля. Позаяк основним питанням для такої людини є не відчуття мізерної порохинки перед неозорою грандіозністю

(Ред.) У 1868 р. М. Федоров пішки прийшов у Москву й уже тут 40 років — аж до самої смерті — беззмінно і беззвіздно віддав бібліотекарській роботі, повторивши в цьому сенсі подвижницький шлях Лейбніца. Спочатку, в 1869 р. влаштувався помічником бібліотекаря в Чортківській бібліотеці, а з 1874 р. упродовж 25 років працював бібліотекарем Румянцівського музею, в останні роки життя — в читальному залі Московського архіву Міністерства закордонних справ. У Румянцівському музеї Федоров першим склав систематичний каталог книг. Там само, після третьої години дня (час закриття музею) та по неділях був дискусійний клуб, який відвідували багато видатних сучасників. Федоров жив аскетично, намагався не володіти жодним майном, значну частину жалування роздавав своїм "стипендіатам", від надбавок до жалування відмовлявся, завжди ходив пішки. Федоров мав гарне здоров'я, але 1903 р. в тріскучий грудневий мороз друзі вмовили його одягнутися й поїхати в екіпажі, він захворів на пневмонію й від цього помер. Федоров відмовлявся фотографуватися й не дозволяв намальовати свій портрет, єдине зображення Федорова намальоване потайки Л.О. Пастернаком.

критики ставився мало не до всіх філософів сучасності — від загально-визнаних німецьких класиків *Фіхте* та *Канта* до сміливих вершителей дум прогресивної російської інтелігенції *Чернишевського* і *Ткачова*. Він, зокрема, розцінював погляди Канта, який сумнівався, "чи припустимо, у принципі, вбивати з любові до людей", як апіорну позицію людини, яка "позбавлена жалю і саме тому здатна ставити такі мерзенні запитання". За Федоровим, справді глибоку перспективу несе в собі лише сві-

цілого і явно вже не відчуття цілого, що поблажливо позирає на нас зверху вниз, а саме світосприйняття тієї повноправної підмножини, що сповна "обдарована уявою і здатністю подивитися на світ як на ціле". Тобто тут, можна сказати, йдеться про самопроникнення природи у свою внутрішню сутність через усіх людей або всіх розумних істот.

Федоров неодноразово наголошував, що починати пізнання світу треба з безсумнівного факту існування Космосу і з нашої спроможності усвідомити цей факт. Це ніби дві сторони однієї медалі, причому недооцінка кожної з них неминуче заводить у безвихідь.

Але якщо ми усвідомили, що існує грандіозний Всесвіт, а також не менш грандіозна наша здатність захоплюватися ним, то тут уже миттєво виростає і віковична філософська проблема смерті. Як же виникла така несправедливість, та й як узагалі можна примиритися з фатальністю зникнення нашого “Я”, котре ввібрало, здавалося б, у себе весь неосяжний Всесвіт?! Відомо, наприклад, що *Олександр Сергійович Пушкін* трактував це питання, відверто кажучи, не зовсім правильно: “Что наша жизнь? Как сон пустой, — насмешка неба над землей... Дар напрасный, дар случайный! Жизнь! Зачем ты нам дана? Иль зачем судьбою тайной ты на смерть осуждена?”

Насправді ж ні життя, ні розум не можна вважати випадковим дарунком небес або навіть наслідком випадкового сполучення атомів, — у вселенському вимірі життя не випадкове, а закономірне.

Тому навіть Пушкіна він вирішив — таки “по-

М. Федоров, Вл. Соловйов і Л. Толстой. Мал. Л.О. Пастернака

“не Я” (суб'єкта об'єкту) за своєю сутністю смертоносне. Оскільки веде до загального відчуження, індустріалізації і — до так званого регресивного прогресу. Що сповна підтверджено і нинішніми реаліями:

Улюбленим прислів'ям М. Федорова було “Не хвались, тряпка, станеш ветошкой...”. І це, далєбі, неспроста: адже, за спогадами сучасників, М.Федоров, справді, був втіленням скромності й аскетизму. Зокрема, у зрілому віці він виглядав старцем через свою дещо кострубату бороду, зношений одяг та загальну непоказну зовнішність. У похилому ж віці, навпаки, не здавався надто старим, чимось навіть нагадуючи в цьому плані видатного чудотворця нашого часу *Сатъя Саї-бабу*. До того ж сама його природа органічно була зовсім неподдєнувана з будь-якою формою нав'язливості чи зневажливої повчальності стосовно будь-яких сторонніх осіб.

Тому зовсім не дивно, що глухий безпомічний студент *Ціолковський*, підтриманий у тяжкий час своїх московських поневірянь Федоровим, до кінця життя зберіг глибоку щирю вдячність улюбленому вчителєві. Адже розробкою своїх знаменитих ракет він почав займатися якраз у рамках “федоровського проекту” — з метою підготовки майбутнього вивезення земних мешканців на інші планети (котре, як при цьому передбачалося, стане вельми актуальним із приходом епохи масових воскресінь).

Сергій Красюк

адже не секрет, що колишній лицарський дух захисту слабкого сьогодні вже остаточно, на жаль, канув у лету. Щастя все більше стали знаходити в заможності, у грошах. Але поки в цьому світі існує смерть, про яке, скажіть, будьте ласкаві, примарне щастя може йтися?! Тож саме пора вже, мабуть, привселюдно порушувати питання про право й обов'язок кожного усвідомити свою людську гідність, прирівнювану — ще раз зауважимо — до вищих універсальних категорій Всесвіту!

ставити на місце”, лаконічно, але чітко відкривавши:

“Не напрасно, не случайно жизнь земная нам дана!

Ведь Христовым Воскресеньем будет смерть одолена!”

М. Федоров (як пізніше і *Н. Вінер*) не вірив у безінформаційний Всесвіт і, живучи в докібернетичну епоху, застосовував замість сучасних понять “інформація”, “біополе”, “триєдність інформації, маси та енергії” богословські терміни “дух”, “бог”, “свята Трійця”. Фактично викладаючи принцип додатковості Бора, він користувався термінологією екзистенціалістів, коли писав про те, що схоластичне протиставлення “Я” і

(Ред.) Думка Ціолковського: “Земля — колицка людства, але ж не вічно жити в колицці.” явно натхненна ідеями М.Ф. Федорова. Саме він вперше заявив про те, що перед відновленням у всій повноті людством пролягає шлях до освоєння космічного простору, в якому людина відіграє надзвичайно важливу роль носія Розуму, якщо людина відмовиться від своєї ролі провідника Божественних Енергій у твариний світ. Ідеї М.Ф. Федорова й пізніше надихали творців російської космонавтики. Його праці, видані після смерті мислителя в 1903 році послідовниками Федорова В.О. Кожєвниковим і М.П. Петерсоном під назвою “Філософія Общєго Дєла”, уважно читав С.П. Корольов. Коли 12 квітня 1961 р. у Космос вперше вийшла людина, прєса в Європі відгукнулася на цю подію статтею “Два Гагаріни”, нагадуючи про те, що Микола Федоров був незаконним сином князя Гагаріна. Імена Юрія Гагаріна й Миколи Федорова по праву вписані поруч в історії космонавтики. Але вихід людства в Космос — це лише один із наслідків Філософії Спільної Справи.